
Geneza suvremenoga globalizma

JOSIP SAPUNAR*

Sažetak

Temeljeno polazište za analizu suvremenog globalizma je unilateralizam, tj. jednostrano ocjenjivanje svijeta, društva i privrede u svijetu. Iz teze autor izvodi sve karakteristike anglosaksonske globalizacije kao što su: unilateralizam, neokolonijalizam i zaoštavanje svjetske krize na planu gospodarstva, slobodnog tržišta, monetarizma, te kultura i vjerskih nazora.

Ključne riječi: unilateralizam, neokolonijalizam, dužnička kriza, ratni sukobi

1. Uvod

Svi dosadašnji povijesni oblici globalizacije bili su unilateralni, tj. sve povijesne globalizacije (Pax Graetia, Pax Romana, Pax Anglia) vodile su i provodile ondašnje velesile u korist svojih interesa. "Navigare necese est, vivere non necese" ("Važno je ploviti – živjeti ne") je zato temeljna maksima svih vrsta unilateralnih globalizacija. Te su parcijalne i unilateralne globalizacije uvijek počivale na merkantilizmu koji prednost daje trgovini nad tvornom proizvodnjom, a pomoću monetarizma (tj. zaduživanja, kamatarenja kojim su bogati eksploatirali sve vrijedne resurse malih naroda) ustrojavan je uvijek i samo kolonijalizam koji je više ili manje uništio suverenitet malih zemalja, a posebno onih koje su imale za epohalnu privredu važne resurse.

Je li suvremena globalizacija posljednji oblik unilateralnog uspostavljanja prevlasti razvijenih zemalja nad nerazvijenima, još ne znamo, ali i ova najnovija globalizacija ima iste te karakteristike kao i raniji oblici globalizacije.

*

Josip Sapunar je doktor političkih znanosti iz područja međunarodnih odnosa, član je Uprave Hrvatskih autocesta.

U ovome se radu analizira najnoviji oblik globalizacije, jer je ona školski primjer mundiladijalne globalizacije svijeta danas. Temporalni okvir za ovu analizu je 1993. godina kada je ustrojen i potpisan NAFTA sporazum – *North American Free Trade Agreement* (Sjevernoamerički sporazum o slobodnoj trgovini) između SAD, Kanade i Meksika. Uvjeti za taj čin su bili tehnološki i politički. Tehnološki uvjeti su bili pojava *high technology* u Sjedinjenim Američkim Državama potkraj 20. stoljeća, a politički su sadržani u Monroovoj doktrini iz 19. stoljeća "Amerika Amerikancima", što je značilo borbu Amerikanaca protiv engleske kolonijalizacije.

Visoke tehnologije i povijesni oblici globalizacije uvijek su bili dva bitna čimbenika svake globalizacije. Ti su čimbenici pridonijeli da je Amerika nakon Prvog svjetskog rata postala prva gospodarska sila svijeta, te da je Englesku skinula s toga mjesta, a nakon Drugog svjetskog rata Amerika je postala novi Rim u kojem se slio međunarodni kapital i razvila *high technology*, što je imperativno tražilo od svih njenih političara da ostvare najnoviju doktrinu globalizacije.

Sklopanje trgovinskih sporazuma o slobodnoj trgovini SAD-a, Kanade i Meksika je u tom smislu začetak suverene unilateralne globalizacije. Naime, Sjedinjene Države su nakon emancipacije od engleskog kolonijalizma u 19. stoljeću nastojale stvoriti čvrsti savez s dvije granične države, kako bi na svojim granicama (sjevernim i južnim) imale stalni mir.

Što se pak tiče drugog temporalnog činitelja, to je, prema ocjenama gotovo svih teoretičara, bio 11. rujna 2001. kada su terorističkim aktima srušena središta svjetske financijske moći u New Yorku, jer se od tada globalizacijski pokret više ne temelji na doktrini tzv. slobodne trgovine i slobodnog tržišta, nego su se globalistički interesi unilateralnog globalizma počeli ostvarivati oštrim ratnim sukobima za osiguranje svih rezervi nafte kao glavnog energenta suvremenog svijeta.

Zašto se tako brzo i oštro nastojalo sve naftne izvore svijeta koncentrirati u jednom središtu? Glavni je razlog u tajnom izvješću eksperata predsjedniku SAD-a da se cijelo 21. stoljeće tehnološki neće moći osigurati ekonomska eksploatacija "kozmičke energije", a rezerve naftnih resursa svijeta su već pri kraju, te je nužno staviti pod kontrolu resurse nafte u svijetu. Osim te potrebe, ovo unilateralno globaliziranje svjetskih naftnih izvora bi toliko obogatilo moćnike da bi oni mogli ostvariti prvu planetarnu globalizaciju pod svojom egidom, što bi im osiguralo u cijelom trećem milenijumu prevlast u svijetu.

Glavna je zadaća analize ovoga rada spoznati kako se ta unilateralna koncepcija globalizacije razvijala od 1993. godine do katastrofalne 2001, koji su je problemi stalno pratili i kako danas transformirati unilaterizam u korist svestrane planetarne regulacije kao platforme za miran suživot i razvoj naroda u 21. stoljeću.

2. Normativni akti NAFTA sustava

FTA – *Free Trade Agreement* je bio prvi službeni dogovor SAD-a i Kanade, potpisan 1989. godine. Po tome Ugovoru Sjedinjene Države su dobile prigodu za ulazak na veliko kanadsko tržište žitom. S druge strane, Kanada se svojim velikim količinama žita na isti način pojavila i na američkom tržištu, a preko njega ušla i na svjetsko tržište. Odmah nakon toga bilateralnog sporazuma razvila se prva "idealistička" krilatica kako je globalizacija univerzalni model po kojem svi dobivaju, a nitko ne gubi.

Međutim, zbog različitih stupnjeva razvoja između Kanade, Meksika i SAD-a s druge strane stvarnost je pokazala da se ravnopravna i pravedna globalizacija ne može ostvarivati ako su zemlje različite po stupnju razvoja. Zato se dogodilo da su Prizivnom vijeću NAFTA-e Kanada i Meksiko uputile više stotina prigovora glede ispravljanja i popravljavanja neravnopravnosti između članica NAFTA-e. Kako se neravnopravnost između razvijenih i manje razvijenih članica odvijala pokazuju tablica o nezaposlenosti, te tablica o broju zaposlenih.

Tablica 1: *Stope nezaposlenosti i protok direktnih stranih ulaganja (FDI) (1989.–1993.)*

	1989.	1990.	1991.	1992.	1993.
Nezaposlenost (%) Kanada	7,5	8,1	10,4	11,3	11,2
Nezaposlenost (%) SAD	5,3	5,5	6,7	7,4	6,8
FDI neto protok sredstava (milijuna kanadskih dolara) ¹	-1419	446	36	1404	4340
FDI neto stanje na kraju godine (milijuna kanad. dolara) ²	28262	28878	28600	27644	29792

Napomena: 1 – Označava neto odljev iz Kanade u SAD zbrojeno s neto prilivom. 2 – Pozitivne vrijednosti označavaju više vrijednosti FDI-ja, iz čega se vidi da su SAD ulagale više u usporedbi s Kanadom.

Izvor: IFS (Various Issues) za nezaposlenost i OECD (1996.) za podatke FDI.

Glavni dokument NAFTA sustava je potpisan 14. rujna 1993. u sva tri glavna grada.

U uvodnom proslavu potpisnici su ustvrdili razloge zbog kojih su prišli potpisivanju Sporazumu NAFTA-e¹ (2000.).²

¹ Sporazum NAFTA; <http://www.nafta-sec-alena.org/english/nafta/>, službena stranica NAFTA tajništva "The NAFTA Secretariat".

² U glavnom dokumentu utvrđeno je da su vlade Kanade, Sjedinjenih Američkih Država i Sjedinjenih država Meksika odlučile da:

"OJAČAJU posebne veze prijateljstva suradnje između svojih naroda; DOPRINESU skladnom razvitku i širenju svjetske trgovine i osiguraju poticaj međunarodnoj suradnji; STVORE široko i sigurno tržište za robe i usluge proizvedene na njihovim područjima; SMANJE izopačenosti u trgovini; USPOSTAVE jasna i međusobno korisna pravila u svezi s trgovinom; OSIGURAJU predvidivi trgovin-

Tablica 2: Promjene u broju zaposlenika, trgovina i carinske stope, 1988.-1993. – Industrija

Industrija	Zaposlenost		Bilateralni uvoz		Carine
	Kanada	SAD	Kanada	SAD	
Električna oprema	-39 100	-252 900	2 059	1 811	4,2
Odjeća, oprema	-35 800	-110 400	293	201	-8,6
Metalo-prerađivačka industrija	-35 500	-120 300	313	-9	-4,2
Prehrambena i industrija pića	-35 300	-19 300	954	950	-2,2
Transportna oprema	-26 900	-311 000	-2 748	-5 334	-1,3
Proizvodnja papira	-24 800	-9 700	541	-435	-3,9
Primarna metalurška proizvodnja	-23 400	-95 700	406	-225	-2,2
Strojevi	-20 000	-192 900	643	3 271	-4,4
Drvo-prerađivački proizvodi	-19 800	-83 300	77	1 109	-1,6
Namještaj i inventar	-19 600	-47 600	753	697	-11,0
Instrumenti i uređaji	-18 100	-174 400	927	1 097	-3,4
Prerada nemetala i minerala	-14 000	-56 300	99	31	-2,3
Tekstilna industrija	-13 900	-62 700	345	336	-5,0
Rudarstvo (metali)	-12 600	700	55	-300	-0,1
Rudarstvo (mineralna goriva)	-12 000	-102 800	-155	3 369	-0,2
Proizvodnja kože	-9 500	-27 000	-60	6	-9,7
Guma i plastika	-9 000	18 200	1 173	687	-4,7
Nafta i ugljen	-7 600	-4 800	-192	643	-0,3
Kemijska industrija	-6 800	14 600	1 925	496	-5,1
Tiskarska industrija	-4 900	-43 400	352	46	-1,4
Nemetali	-1 600	-12 000	-25	22	-0,5
Duhan	-600	-7 800	1	488	-8,0
Sveukupno:	-390 600	-1 661 500	7 735	19 626	-3,8

Napomena: Promjene u stopi zaposlenosti mjerene su na temelju broja radnika, promjene u uvozu za 1996. godinu i izražene su u milijunima kanadskih dolara, promjene u kanadskim carinskim stopama u odnosu na SAD izražene su u postocima.

Izvor: Gaston i Trefler³ (1997.)

ski okvir za poslovne planove i ulaganja; IDU DALJE na temelju njihovih prava i obveza sukladno GATT-u i na drugim multilateralnim i bilateralnim dokumentima o suradnji; POVEĆAJU konkurentnost njihovih tvrtki na globalnim tržištima; OHRABRE stvaralaštvo i inovacije i unaprijeđuju trgovinu robama i uslugama koje su predmet prava intelektualnog vlasništva; STVORE nove mogućnosti za upošljavanje i poboljšaju radne uvjete i životni standard na područjima njihovih zemalja; PODUZIMAJU sve gore utvrđeno na način koji je u skladu sa zaštitom i očuvanjem kvalitete okoliša; OČUVAJU svoju sposobnost za zaštitu javne dobrobiti; UNAPRIJEDE održivi razvitak; OJAČAJU izradu i provođenje zakona i propisa o zaštiti i očuvanju okoliša i ŠTITE, unapređuju i provode temeljna prava radnika."

Nakon ove opće preambule NAFTA-e ugovor je klasificiran u osam temeljnih dijelova s dodacima koji su poslije usvajani kao aneksi.

Dio I (opći dio) utvrđuje opće ciljeve NAFTA-e i određuje opće operativne definicije.

Ciljevi su fiksirani u članku 102, gdje se kaže:

"Ciljevi ovoga sporazuma, kao što su podrobno navedeni u njegovim načelima i pravilima, uključuju nacionalni tretman, tretman najpovoljnije nacije i transparentnost, tj., konkretnije, da se:

a) uklone zapreke trgovini unutar granica i olakša pogranični promet roba i usluga između teritorija ugovornih strana;

- b) uvede uvjete za pošteni konkurenciju na područjima slobodne trgovine;
- c) znatno povećaju prilike za ulaganje na područjima ugovornih strana;
- d) osigura odgovarajuća i učinkovita zaštita i provođenje prava intelektualnog vlasništva na teritoriju svake ugovorne strane;
- e) stvore djelotvorni postupci za primjenu i provođenje ovoga Sporazuma glede stvaranja zajedničke uprave i rješavanja sporova, i
- f) ustvrdi okvir za daljnju trilateralnu, regionalnu i multilateralnu suradnju na proširenju i poticanju koristi od ovoga Sporazuma."

U članku 103. definiraju se odnosi prema drugim sličnim sporazumima. Naime, ugovorne strane potvrđuju svoja međusobna prava i obveze prema GATT-u i prema drugim sporazumima što su ih sklopile. Važno je napomenuti da je u ovome članku prednost dana NAFTA-i ukoliko dođe do određenih neslaganja ovoga Sporazuma s drugim međunarodnim aktima, što je znak da NAFTA ima prednost pred svima sklopljenim prethodnim sporazumima.

U članku 104. definira se odnos NAFTA-e prema međunarodnim sporazumima o zaštiti i očuvanju okoliša, pa se ističe poštivanje:

- a) Konvencije o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje flore i faune, usvojene u Washingtonu D. C. 1983. godine u izmijenjenoj formi 1979.
- b) Protokola iz Montreala o tvarima koje uništavaju ozonski omotač, potpisan u Baselu 1989. godine kao i
- c) sporazuma navedenim u Dodatku članka 104.1.

Dio II donosi opće definicije operanada, kako se u raznim zemljama, pod utjecajem običaja i tamošnje kulture, ne bi različito tumačili i na taj način dolazilo do zabuna, što bi moglo štetiti valjanosti primjeni utvrđenih dogovora.

U članku 201. donose se definicije općih operanada kao što su: a) povjerenstvo za slobodnu trgovinu, b) carinska oznaka, c) kalendarski dani, d) poduzeće kao pravna osoba, e) poduzeće ugovorne strane (koje je osnovano prema zakonima ugovorne strane), f) postojeći, što označava ono što je na snazi na dan stupanja na snagu ovoga Sporazuma, g) opće prihvaćena načela računovodstva kao što su: standardi u svezi s vođenjem prihoda, troškova, izdataka, sredstava i obveza, otkrivanja podataka i izrade financijskih izvješća, h) roba ugovorne strane, što označava domaće proizvode kako se oni shvaćaju u Općem sporazumu o carinama i trgovini, i) usklađeni sustav opisa i označavanja roba, j) mjera, što obuhvaća zakon, propis, postupak, zahtjev ili praksu, k) državljanin, što označava fizičku osobu ugovorne strane, l) podrijetlo, lj) osoba, što označava fizičku osobu ili poduzeće, m) državno poduzeće i n) teritorij svake ugovorne strane.

Članak 301. odnosi se na tretman nacije za robu druge ugovorne strane (sukladno ovome Sporazumu i odrednicama GATT-a), članak 302. na ukidanje carina u međusobnoj trgovini, članak 303. na ograničenje povlačenja i carinski referalni programi, članak 304. na odricanje od carinskih pristojbi, članak 305. na privremeni uvoz robe, članak 306. na bescarinski ulaz nekih komercijalnih uzoraka i promidžbenih tiskovina, članak 307. na povrat robe nakon popravka ili/izmjena, članak 308. na carinske stope za neku robu najpovoljnije nacije, članak 309. na ograničenje uvoza i izvoza, članak 310. na carinske troškove korisnika, članak 311. na označavanje zemlje podrijetla, na članak 312. koji tretira vino i proizvode destiliranoga alkohola, na članak 313. o posebnim proizvodima, na članak 314. o izvoznim pristojbama i na članak 315. koji govori o ostalim izvoznim mjerama. U članku 316. govori se o konzultacijama i odborima u trgovinskom prometu, a u članku 317. o dampu trećih zemalja.

Logistika NAFTA-e je deduktivna. Naime, što se u Sporazumu ide dalje, to se on više konkretizira. Tako se u trećem poglavlju preciziraju statusi i odnosi o pristupu robe na tržište, trgovina i ulaganje u automobilski sektor, tekstil i odjeću i pravila o podrijetlu robe, postupku carinjenja, energije i osnovnih petrokemijskih proizvoda, poljodjelstva i sanitarnih i fitosanitarnih mjera, postupaka u slučaju nužde, mjera glede standarda.

U poglavlju 10. (dio četvrti) Sporazuma NAFTA (2000) preciziraju se odnosi u opskrbi vlade. U petom dijelu tretiraju se: ulaganja, prekogranična trgovina uslugama, telekomunikacije, financijske usluge, politika konkurencije monopoli i državna poduzeća i privremeni ulaz poslovnih ljudi u zemlje ugovornice.

Šesti dio posvećen je regulaciji intelektualnoga vlasništva.

Sedmi dio tretira administrativne i institucionalne odredbe (objavljivanje, izvješćivanje i administriranje zakonima), zatim problem revizija i rješavanja sporova u predmetima antidumpinga i kompenzacija carine, te institucionalnih rješenja i postupka rješavanja sporova.

U osmom i posljednjem dijelu NAFTA-e (u poglavlju 21. i 22.) donose se odredbe o slučajevima izuzetaka i završne odredbe.

Nakon teksta Sporazuma, sistematizirani su i dodaci koji su usvajani tijekom rasprava i donošenje dopuna. Ti su dodaci iz godine u godinu primjene Sporazuma povećavani, pa danas obuhvaćaju sedam skupi-

Odredbe o liberalizaciji tržišta nalažu ukidanje carina i drugih trgovinskih prepreka tijekom petnaestogodišnjega razdoblja na sjevernoameričke proizvode kojima se trguje na području triju zemalja u sporazumu. Odmah je ukinuto oko 60% carina, daljnjih 20% bit će ukinuto tijekom desetogodišnjega razdoblja, a ostale carine do 2008. godine. Redoslijed ukidanja carina detaljno se navodi u dokumentu NAFTA-e za svaki pojedini proizvod. Svaka zemlja, naravno, može zadržati dosadašnje carine na svoje proizvode u odnosu na druge zemlje koje nisu članice NAFTA-e. Međutim, u svrhu trgovine između triju zemalja članica bit će potrebno napraviti klasifikaciju proizvoda, i to po tome koliki je udio domaće proizvodnje u nekom proizvodu.

Da bi proizvod bio oslobođen carine, uvjet je da bude proizveden u jednoj od tri zemlje članice. Dakle, očigledno će se tu ubrajati proizvodi koji su u cijelosti proizvedeni u jednoj od zemalja članica. Proizvodi koji nisu u cijelosti proizvedeni u zemljama članicama bit će definirani kao znatno različiti od onih proizvedenih u okviru područja FTA (tj. ti proizvodi imaju znatnu dodanu vrijednost). Neki će se finalni proizvodi svrstati u kategoriju NAFTA proizvoda sadrže li točno utvrđeni minimum (određen na temelju postotka) materijala iz te regije. Određivanje postotaka udjela stranih sirovina ili dijelova proizvoda definirat će se u NAFTA-inu dokumentu, ali to će ponovno varirati unutar pojedinih kategorija proizvoda. Za mnoge proizvode važno da je "glavni udio" proizvoda potječe iz zemlje članice NAFTA-e ili da bar 50% ili više vrijednosti proizvoda potječe iz određene regije. Koje će se pravilo primjenjivati, ovisit će o kategoriji proizvoda.

NAFTA također ukida i kvantitativna ograničenja, iako mnogi (ponajprije u poljoprivrednom sektoru i u tekstilnoj industriji) zahtijevaju da se propišu tzv. kvote na temelju kojih će se propisati maksimalne količine proizvoda koje se mogu uvesti bez carine, a sve preko te količine oporezivalo bi se po posebnim tarifama.

Jedna od bitnih odredbi NAFTA-e je zahtjev da sve tri vlade strogo provode međunarodne propise koji se odnose na zaštitu prava na intelektualno vlasništvo (patenti, autorska prava i poslovne tajne). Meksiko se posebice složio da proširi ovu odredbu na zaštitu kompjutorskih programa i ostale materijale koji su do sada bili nezaštićeni. To svakako predstavlja golem uspjeh za Sjedinjene Američke Države jer je do sada bilo stalnih pritužbi na prodaju "piratskih" proizvoda u Meksiku. Dok Meksiko počinje s primjenom nekih strogih propisa koji se odnose na autorska prava, NAFTA se obvezuje da će ići još dalje u nastojanju da se još bolje zaštititi intelektualno vlasništvo.

NAFTA također dopušta obnavljanje predugovornih carinskih tarifa za trogodišnje razdoblje u sektorima u kojima su problemi s uvozom u većoj mje-

---

na koje tretiraju: rezerve na postojeće mjere i obveze glede liberalizacije; rezerve za buduće mjere; aktivnosti rezervirane za države; izuzetke od tretmana najpovlaštenije nacije; količinska ograničenja; razne obveze i rezerve, posebne obveze i druga pitanja.

3

Gaston, N, Trefler, D., "The Labour Market Consequences of the Canada - US Free Trade Agreement", *Canada Journal of Economics*, Vol XXX, No 1, 1997, str. 47.

ri materijalno oštetili tu granu industrije. Jednako se tako ustanovljava način rješavanja sporova i postupak presuđivanja u sukobima između triju zemalja koji se odnose na izjednačavanje prava i borbe protiv nelojalne konkurencije (*dumping*).

Najvažniji aspekt NAFTA-e predstavlja ono što se, unatoč pregovorima koji su bili dvostrani, nije učinilo na području rada i standarda zaštite okoliša. Postignuti su neki sporazumi koji s tehničkoga stajališta predstavljaju jednostrane pregovore, pa će to dovesti do problema kojih se Sjedinjene Američke Države cijelo vrijeme pribojavaju – da će NAFTA dovesti do socijalnoga dumpinga, tj. do "utrke do dna", jer uslijed povećane konkurencije dolazi do snižavanja standarda rada i očuvanja kvalitete okoliša kako bi se tvrtke privukle u zemlje članice NAFTA-e. Sporazum o radu sadrži odredbe koje u zemljama članicama NAFTA-e promiču moderne radne standarde. Postavlja se zahtjev za općim načelima kao što su sloboda udruživanja, pravo na kolektivno pregovaranje i štrajk, zabrana iskorištavanja djece i povećanje minimalnih plaća. Taj ugovor predviđa osnivanje Komisije za suradnju na području rada (*Commission on Labour Cooperation*) koja, među ostalim, nadzire radne uvjete u sve tri zemlje članice. Predviđa se, kao krajnja mjera, primjena trgovinskih sankcija ili kazni u slučaju kršenja prava sigurnosti na radnom mjestu, zdravlja, upošljavanja djece i zakona o minimalnoj nadnici.

U dijelu sporazuma koji se odnosi na zaštitu okoliša tvrdi se kako će sve tri zemlje članice težiti usklađivanju standarda u zaštiti okoliša, premda se tu ne predviđaju nikakvi rokovi niti stvarni mehanizmi koji propisuju do kada se to mora ostvariti. Nadalje, svakoj se državi članici dopušta da zadrži svoje važeće opće standarde i propise. U samom ugovoru NAFTA⁴ (2000.) postavlja se uvjet da nijedna zemlja ne smije sniziti svoje standarde u zaštiti okoliša kako bi privukla inozemna ulaganja. Ovaj drugi paralelni ugovor jednostavno promiče održiv razvoj bez posebnih obveza da se stanje poboljšava. Istina, u tom se dokumentu spominju kaznene odredbe u slučaju nepoštivanja postojećih propisa o zaštiti okoliša, a propisuju se i novčane kazne za počinitelje. Ako se Meksiko ili SAD ne potrudu riješiti taj problem na propisan način i u roku od godine dana, doći će do trgovinskih sankcija.

Cilj svih tih usputnih sporazuma potpisanih uz NAFTA-u jest da sporazum NAFTA učine prihvatljivim i politički održivim i da se ublaži zabrinutost da će NAFTA dovesti do socijalnoga dumpinga.

Kako su se ove odredbe sporazuma ostvarile u prvoj etapi?

Shematski je taj trend prikazan u tablici 3 "Sinteza glavnih rezultata politike":

4

Sporazum NAFTA; <http://www.nafta-sec-alena.org/english/nafta/>, službena stranica NAFTA Sekretarijata "The NAFTA Secretariat".

Tablica 3: Sinteza glavnih rezultata politike – Model temeljen na više sektora

Model	Podaci o političkim simulacijama	Korišteni politički podaci	Zaključci politike
Cox (1994.)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Učinak FTA na Kanadu 2. Učinak NAFTA-e na Kanadu 3. Učinak FTA i odvojenih FTA sporazuma između SAD i Meksika (HASP). 	Utvrđivanje carina po vrijednosti (<i>ad valorem</i>) za Kanadu, Meksiko i SAD	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kanada dosta dobiva na temelju FTA, uglavnom zbog racionalizacije unutar proizvodnje. Nakon FTA, NAFTA neće imati gotovo nikakav dodatni pozitivan učinak na kanadski: <ul style="list-style-type: none"> GDP (bruto društveni proizvod) 0,8% realni prihod potrošača 0,02% realne osobne dohotke (<i>real wages</i>) 0,12% zanemariv porast u radnoj snazi i ukupnoj mobilnosti ukupna trgovina opada sa Sjedinjenim Američkim Državama ali se povećava s Meksikom Nakon FTA, HASP neće imati praktički nikakav učinak na Kanadu
Roland-Hols, Reinert i Shiells (1994.)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ukidanje carina unutar Sjeverne Amerike 2. Ukidanje carina i necarinskih prepreka unutar Sjeverne Amerike 3. Osjetljivost na izbor tržišne strukture 4. Osjetljivost na razlike u cijenama unutar zemalja 	Utvrđivanje carina po vrijednosti (<i>ad valorem</i>) i necarinske prepreke (NTB) za Kanadu, Meksiko i SAD	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ukidanje NTB-a potencijalno je važnije od liberalizacije carina unutar Sjeverne Amerike. 2. NAFTA će dovesti do povećanja zaposlenosti u sve tri zemlje jer dolazi do povećanog broja radne snage. Za Kanadu će doći do dvostruko većeg povećanja GDP-a nego u Sjedinjenim Američkim Državama 3. Struktura tržišta i povećani rezultati važni su čimbenici u AGE* simulacijama NAFTA-e. <p>Razlike u cijenama unutar zemalja važne su za analizu sredstava koja se kreću između sektora zahvaljujući NAFTA-i.</p>

Napomena: *AGE – *Applied General Equilibrium* – primijenjena opća ravnoteža; NTB – necarinske prepreke

Izvor: Francois i Shiells (1994.)

Što je vrijeme više odmicalo, to je postojalo razvidnije svima da se ravnopravnost ne može uspješno ostvarivati među bitno nejednakim, tj. da nerazvijeni u svakoj vrsti globalizacije gube, a razvijeni dobivaju. Pomoću palijativnih mjera Prizivno vijeće je stalno nastojalo te razlike smanjivati, kako generalni sporazum ne bi izazivao odbojnost među manje razvijenim članicama NAFTA-e. Ove negativne trendove uočili su i poznati teoretičari Lopez de Silanes, Marcusen i Rutherford, te Trela i Whalley, te ih sistematizirali u tablici 4.

Tablica 4: Sinteza glavnih rezultata politike – Model za pojedinačne sektore

Model	Podaci o političkim simulacijama	Korišteni politički podaci	Zaključci politike
Lopez-de-Silanes, Markusen i Rutherford (1994.)	<p>NAFTA: Sjevernoamerički sporazum o zoni slobodne trgovine za automobile, motore i rezervne dijelove, pri čemu nema odredaba za usklađivanje (balans) sadržaja i trgovine</p> <p>CR: Sjevernoamerički sporazum o zoni slobodne trgovine za automobile, motore i rezervne dijelove i radnu snagu pri čemu postoji odredba da mora biti 62% sjevernoameričkih dijelova, motora i rada</p> <p>CR/TB: dodaje postojeće meksičke odredbe koje se odnose na trgovinske balanse i ograničenja CR scenarija.</p>	<p>1. Utvrđivanje carina po vrijednosti (<i>ad valorem</i>) na automobile, motore i rezervne dijelove za Kanadu, Meksiko i SAD</p> <p>2. Premije koje se dodjeljuju na temelju postojećih meksičkih ograničenja kao i onih između Kanade i SAD-a koja se odnose na sadržaj</p> <p>3. Premije koje se dodjeljuju zbog postojećih meksičkih ograničenja koja se odnose na trgovinski balans</p>	<p>1. Meksiko dobiva znatnu korist na temelju sporazuma o zoni slobodne trgovine na sjevernoameričkom tržištu automobila, a ostatak svijeta uslijed toga ne osjeća gotovo nikakvu promjenu</p> <p>2. Kanada i SAD ostvaruju neznatnu korist u vidu zaposlenosti u automobilskoj industriji, dok se u Meksiku nezaposlenost naglo povećava (5-8%)</p> <p>3. Na temelju odredaba o sadržaju, sjevernoameričke tvrtke povećavaju proizvodnju automobila i motora (oko 5,5%), dok strane tvrtke doživljavaju vrlo velike gubitke (25% za automobile, 50% za motore)</p> <p>4. Dopuštenje Meksiku da zadrži svoja ograničenja koja se odnose na trgovinski balans neće dovesti do većih promjena</p>
Trela i Whalley (1994)	<p>1. Bilateralni sporazum između Meksika i SAD-a uz liberalizaciju carina SAD-a i NTB-a za čelik, tekstil i opremu.</p> <p>2. Isto kao i kod 1. scenarija, ali s tim da se liberalizira samo NTB od SAD-a.</p> <p>3. Isto kao i kod scenarija 1, ali da se liberaliziraju samo carine SAD-a.</p> <p>4. Isto kao i kod scenarija 1, ali da se udvostruče kvote SAD-a za Meksiko.</p> <p>5. Trilateralni sporazum s liberalizacijom carina SAD-a i NTB-a za čelik, tekstil i opremu i kanadskih carina i NTB-a za tekstil i opremu. (Kanada je čisti izvoznik čelika u ovom modelu).</p>	<p>1. Za čelik se koriste carine po vrijednosti (<i>ad valorem</i>) i carinski ekvivalenti za kvote temeljene na usporedbama jediničnih cijena (<i>unit cost</i>).</p> <p>2. Za tekstil i opremu koriste se carine po vrijednosti (<i>ad valorem</i>) i carinski ekvivalenti za kvote, temeljeni na aukcijskim cijenama iz Hong-Konga.</p>	<p>1. Liberalizacija donosi prednosti i Sjedinjenim Američkim Državama i Meksiku, iako će to imati suprotan učinak na treće zemlje. Većinu koristi ostvarit će Meksiko, a SAD će imati korist od toga što će imati priliku smanjiti transfere vezane za najam u odnosu na treće zemlje koje imaju ograničenja vezana za kvote.</p> <p>2. Kanada će ostvariti pozitivne rezultate iz trilateralne liberalizacije u tekstilnoj industriji i opremi i na temelju transfera vezanih za najam iz kvota. Povećani transferi vezani za najam iz Kanade premašit će dobitke ostvarene povećanjem pristupa na tržište.</p> <p>3. Oblik liberalizacije je važan. Za SAD je najbolje da se liberalizacija carina dogodi istovremeno s liberalizacijom kvota. To će smanjiti potencijalno povećanje kvota transfera vezanih za najam koje se odnosi na Meksiko.</p>

Izvor: Francois i Shiells (1994.)⁵

5

Francis, J. F. and Shiells, C. R.: *Age Models of North American Free Trade*, Modeling Trade Policy, Cambridge University Press, Cambridge, 1994, str. 124.

3. Zalet globalizacije od 1995. godine

Sjedinjene Američke Države kao nositelj ideje unilateralne globalizacije od 1995. godine započinju s politikom proširivanja NAFTA-e na Južnu Ameriku. Naime, nakon što je u San Franciscu Z. Brzezinski ustvrdio kako Amerika ima sve pretpostavke za ostvarenje prvog povijesnog modela ujedinjavanja planeta Zemlja (*high technology* s najrazvijenijim gospodarstvom), Amerika razvija ideju koja je rezultirala međukontinentalnom deklaracijom o uspostavi panameričkog proširenja NAFTA-e na cijelu zapadnu hemisferu.

Dana 22. srpnja 1956. donesena je Deklaracija predsjednika devetnaest zemalja Sjeverne i Južne Amerike pod pokroviteljstvom OAS-a⁶ u Panama Cityju. Ta se deklaracija drži rođenjem današnjega FTAA, jer su u njezinih pet točaka već tada naznačeni svi bitni problemi i područja djelovanja, pa ćemo je navesti u cjelini:⁷

"Mi predsjednici američkih republika, obilježavajući u povijesnom gradu Panama Cityju Skupštinu opunomoćenih američkih država od 1826. godine, koju je sazvao osloboditelj Simon Bolivar⁸, koji je ustanovio prvu zajedničku manifestaciju panamerikanizma, te imajući u vidu nastavak prema vrijednostima ideala o solidarnosti na razini cijeloga kontinenta što su nadahnuli naše prethodnike, potpisujemo slijedeću Deklaraciju:

1. Sudbina Amerike je stvoriti civilizaciju koja će dati opipljivo značenje ideji ljudskih sloboda, načelu da je država sluga čovjeku, a ne njegov gospodar, vjeri da će čovjek doseći više u duhovnom i materijalnom razvoju i pod pretpostavkom da svi narodi mogu živjeti zajedno u miru i dostojanstvu.

2. Potpuno ostvarenje sudbine Amerike nedjeljivo je od gospodarskoga i socijalnoga razvoja njezinih ljudi, pa se prema tome javlja nužnost za intenzivnim naporima prema nacionalnoj i interameričkoj suradnji kako bi se pronašla rješenja gospodarskoga problema i poboljšao životni standard na cijelome kontinentu.

3. Postignuća Organizacije američkih država, osiguranje mira među državama članicama i sigurnost cjelokupnoga kontinenta pokazuju koliko

6

OAS – Organizacija američkih država osnovana je 1889. godine na Prvoj konferenciji američkih država u Washingtonu. Obnovljena je 1948. godine, poveljom potpisanom u Bogoti s ciljem da unapređuje suradnju država članica na svim područjima. Jedna od glavnih područja suradnje odnosi se na gospodarstvo pa je u tu svrhu u okviru OAS-a 1959. godine osnovana Interamerička banka za razvoj koja ima status specijalizirane institucije UN-a. Članice OAS-a su: (osim Kube koja je 1962. suspendirana): Antigua i Barbuda, Argentina, Bahami, Barbados, Belize, Bolivija, Brazil, Kanada, Čile, Kolumbija, Kostarika, Dominika, Dominikanska Republika, Ekvador, El Salvador, Granada, Gvatemala, Gvajana, Haiti, Honduras, Jamajka, Meksiko, Nikaragva, Panama, Paragvaj, Peru, Saint Kitts i Nevis, Sant Lucia, Saint Vincent i Grenadies, Surinam, Trinidad, Tobago, Sjedinjene Američke Države i Venezuela.

7

www.summit-americas.org, službena www stranica "Summit od the Americas process – Summit of the Americas Information Network".

8

Simon Bolivar (1783.–1830.) jedan od najslavnijih južnoameričkih generala. Porazio je Španjolsku i omogućio neovisnost Bolivije, Paname, Kolumbije, Ekvadora, Perua i Venezuela.

smo postigli na različitim područjima međunarodnog djelovanja zahvaljujući lokalnoj suradnji između suverenih nacija, a to će pokrenuti jačanje interameričkih organizacija i njihovih aktivnosti.

4. U svijetu u kojem su totalitarne snage ozbiljna prijetnja dignitetu pojedinaca, temeljnim pravima i duhovnim vrijednostima čovječanstva, prizržena tradicijama naših ljudi i njihovih institucija, Amerika čvrsto preuzima svoju povijesnu ulogu branitelja ljudskih sloboda i nacionalne neovisnosti.

5. Ujedinjena Amerika, jaka i blagonaklona, neće samo promicati dobrobit našega kontinenta, nego će i doprinositi da cijeli svijet ima koristi od mira utemeljena na pravičnosti i slobodi, u kojima će svi ljudi, bez obzira na rasnu i drugu pripadnost, moći dostojanstveno živjeti i raditi i biti sigurni u svoju budućnost.⁹

Ovim načelima i deklaracijom sve je započelo, a danas završava s FTFTA. Međutim, valja reći da to ima dvije bitne odlike. Pridržavajući se Monroeove doktrine "Amerika Amerikancima", ova deklaracija na prvo mjesto stavlja okupljanje Amerikanaca jer su sve zemlje obiju Amerika bile kolonije Engleske i Španjolske odnosno Portugala. Njezino slobodarstvo je *conditio sine quo non* i zato je to jedinstvena točka okupljanja svih američkih država i naroda. U duhu te temeljne ideje u nekoliko točaka deklaracije naglašena su sloboda, neovisnost i ravnopravnost svih pridruženih država. I taj je emancipacijski karakter jedinstveno pozdravljen.

Iako je južnoamerički prostor vrlo heterogen i vrlo teško dolazi do ekonomskih integracija, nakon Deklaracije iz Panama Cityja tijekom šezdesetih godina formira se nekoliko grupacija kao što su: LAFTA¹⁰, CAMC¹¹, CARICOM¹², ANCOM¹³, MERCOSUR¹⁴ i LAIA¹⁵ itd.

9

www.summit-americas.org, "Summit od the Americas process – Summit of the Americas Information Network".

10

LAFTA – Latinskoamerička zona slobodne trgovine (*Latin American Free Trade Area*) Argentina, Brazil, Čile, Meksiko, Paragvaj, Peru i Urugvaj osnovali su 1960. godine LAFTA-u glade organiziranja zajedničkog tržišta ukidanjem carina i vođenja zajedničke carinske politike prema trećim zemljama. Tijekom šezdesetih godina udruženju su pristupile Kolumbija, Ekvador, Venezuela i Bolivija. Udruženje je s vremenom razvilo neke multilateralne mehanizme poput sustava međusobnoga kreditiranja i kompenzacija vanjskotrgovinskih salda.

11

CAMC – Srednjoameričko zajedničko tržište (*Central American Common Market*), osnovala su ga 1960. zemlje Srednje Amerike (Gvatemala, Honduras, Kostarika, Nikaragva i Salvador) glade uspostave zone slobodne trgovine sa carinskom, a potom i monetarnom unijom. Ugovor je stupio na snagu 4. lipnja 1961, s rokom na dvadeset godina. Sjedište je bilo u Gvatemala Cityju. Ugovorom iz Managua bila je predviđena potpuna liberalizacija međusobnih trgovinskih odnosa, uspostave zajedničke carinske tarife prema trećim zemljama i suradnja na području kreditnih i valutnih odnosa. Proces liberalizacije trgovine je dovršen potkraj sedamdesetih godina, kada je oko 98 posto proizvoda imalo liberalan tretman. U usporedbi s liberalizacijom trgovine, integracija industrije i transport išli su znatno sporije. U monetarno-kreditnim odnosima bio je uspostavljen sustav međusobnih obračuna u zajedničkoj obračunskoj jedinici (centralnoameričkom pesosu koji je po vrijednosti jednak američkom dolaru). Kao važan instrument integracije osnovana je i Srednjoamerička banka za ekonomsku integraciju.

12

CARICOM – Ekonomska i politička zajednica karipskih zemalja (*Caribbean Community*). Karipsko zajedničko tržište, osnovala su 1968. godine Jamajka, Trinidad, Tobago, Gvajana, Barbados, Grenada,

Vodeći računa o problemima koji su dominirali navedenim integracijama, a koji bi mogli kompromitirati zacrtanu globalizaciju na američki način, predsjednici američkih država i premijer Trinidada i Tobaga na sastanku u Punta del Esteo (Urugvaj) 14. travnja 1969. donose novu deklaraciju u kojoj stoji:¹⁶

"Odlučni da dinamičnije i konkretnije izraze ideale jedinstva Latinske Amerike i solidarnosti među ljudima Amerike, što je nadahnulo osnivatelje njihovih zemalja; odlučni u provedbi ovoga cilja u djelo za života njihova naraštaja i ispunjenja gospodarskih, socijalnih i kulturnih težnji svoga naroda; nadahnuti načelima interameričkoga sustava, posebice onima koji su sadržani u povelji iz Punta del Estea, Gospodarskom i socijalnom aktu iz Rio de Janera te Protokolu iz Buenos Airesa i dopunama Povelje Organizacije američkih država; svjesni da se postizanje nacionalnih i regionalnih ciljeva razvoja u Latinskoj Americi temelji isključivo na međusobnoj pomoći; uvjereni da postizanje tih ciljeva zahtijeva odlučnu suradnju svih naših zemalja, komplementarnu potporu u obliku međusobne pomoći i širenja vanjskih oblika suradnje; obvezujemo se dati snažan poticaj nastavku alijanse i naglasiti njezin multilateralni karakter i potaknuti uravnotežen razvoj regije tempom koji je znatno brži od onoga koji je dosad postignut; ujedinjeni u namjeri da se ojačaju demokratske institucije, poboljša životni standard ljudi i osigura njihovo veće sudjelovanje u procesu razvoja, u tu svrhu treba stvoriti održive političke, gospodarske, socijalne i radne uvjete; odlučni da zadržimo sklad bratskih odnosa na području dviju Amerika, gdje na djelu mora biti rasna jednakost;

Proglašavamo solidarnost zemalja čiji smo predstavnici i njihovu odluku da se postigne najveća razina slobodnoga, pravednoga, demokratskog i socijalnog poretka što ga zahtijevaju narodi zapadne polutke.

Predsjednik SAD-a, sa svoje strane, podržao je i dao čvrstu potporu ovoj ambicioznoj latinoameričkoj inicijativi.

Dominikanska Republika, Montserrat, Nevis, St. Lucia, St. Vincet i St. Kitto. Cilj je bio ukidanje carinskih prepreka u međusobnoj trgovini i unifikacija carinskih tarifa prema trećim. U okviru CARICOM-a djeluje i Karipska banka za razvoj, čije su članice i države izvan te regije – Velika Britanija, Kanada, Venezuela i dr.

13

ANCOM – Zajedničko tržište Anda. Subregionalna organizacija što su je osnovale Bolivija, Čile, Ekvador, Kolumbija, Peru i Venezuela. Godine 1969. u Kartageni je potpisan sporazum o osnivanju Andskog zajedničkog tržišta (Venezuela se priključuje 1973.) s ciljem ekonomske integracije subregije.

14

MERCOSUR – Program carinske unije Južnog kondusa između Argentine, Brazila, Paragvaja i Urugvaja.

15

LAIA – Latinskoameričko udruženje za integraciju (*Latin American Integration Association*), osnovale su ga zemlje Latinske Amerike 1980. sa zadaćom da potiče međusobnu trgovinu, kooperaciju i integraciju. Članice LAIA-a su: Argentina, Bolivija, Brazil, Čile, Ekvador, Kolumbija, Meksiko, Paragvaj, Peru, Urugvaj i Venezuela.

16

www.summit-americas.org, "Summit od the Americas process – Summit of the Americas Information Network".

Konkretnije govoreći, potpisnici su se obvezali ostvariti ekonomsku integraciju Latinske Amerike pomoću multinacionalnih projekata, u prvom redu izgradnjom kopnene mreže prometnica koje bi omogućile kretanje ljudi i roba po cijelom kontinentu, stvaranje odgovarajućega i djelotvornoga telekomunikacijskog sustava, stvaranje međusobno povezanih energetske sustava, razvoja i očuvanja riječnih tokova na međunarodnoj razini te stvaranjem graničnih regija i gospodarskih regija sastavljenih od teritorija dviju ili više zemalja.

Da bi se znatno povećala vanjskotrgovinska zarada Latinske Amerike, odlučeno je da se ulože pojedinačni i zajednički naponi koji bi se usmjerili prema ostvarenju ravnopravnog pristupa latinskoameričkim proizvodima na svjetskim tržištima, povećanju zarade od tradicionalnoga izvoza i konačno usvojile mjere koje će potaknuti izvoz gotovih latinoameričkih proizvoda. Dogovoreno je osnivanje SELA¹⁷ (Latinskoameričkoga ekonomskoga sustava).

Poseban je naglasak stavljen na modernizaciju životnih uvjeta ruralnoga pučanstva i na poboljšanje produktivnosti u poljodjelstvu i proizvodnji hrane u korist Latinske Amerike i cijeloga svijeta.

Također je zaključeno da će se promicati izobrazba građana glede ostvarivanja tih zadataka na svim razinama, jer se bez obrazovanja ne mogu implementirati nove tehnologije. Tako se na najbolji način može obaviti demokratizacija znanja, tehnologije i tehnike, što je pretpostavka za uravnoteženiji i pravedniji razvoj svih zemalja. Kako je i zdravlje naroda važan čimbenik ubrzanijeg razvoja, u deklaraciji je naglašeno kako i razinu zdravlja valja podignuti na višu razinu.

Iako su predsjednici Latinske Amerike svjesni uloge vojske, također su odlučno istaknuli da će smanjiti troškove održavanja vojske i na taj način još više pridonijeti razvoju gospodarstva i kulture. Tako su naglasili "izdržavamo svoju namjeru da ćemo ograničiti troškove za vojsku u omjeru u kojima će zadovoljavati stvarne potrebe nacionalne sigurnosti u skladu s ustavnim uredbama svake zemlje, izbjegavajući pritom troškove koji nisu nužni za vojne potrebe i da ćemo, gdje god je to moguće, pokrenuti prihvaćanje međunarodnih obveza. S obzirom na Ugovor o nuklearnom razoružanju na području Latinske Amerike, izražavamo nadu da će ovaj Ugovor što prije stupiti na snagu, čim se ostvare zahtjevi potrebni na njegovo ispunjenje"¹⁸.

Na kraju su se predsjednici složili da svrha interameričkoga sustava treba biti: promicanje slobodnih i demokratskih društava Amerike, temeljenih na

17

SELA – *Latin American Economic System* (Latinskoamerički ekonomski sistem), međunarodna organizacija osnovana u listopadu 1975. potpisom Panamske konvencije glede uspostave regionalne organizacije koja će formirati sustav konzultacija i koordinacija kako bi se usvojio zajednički stav prema trećim zemljama i njihovim integracijama. SELA ima isključivo konzultantsku ulogu i ne utječe na ograničavanje nacionalnoga suvereniteta zemalja članica ni u političkom pogledu, niti u pogledu vođenja ekonomske politike.

18

www.summit-americas.org, službena stranica od "Summit of the Americas process – Summit of the Americas Information Network".

načelima pravne države, čija će dinamična gospodarstva, poboljšana tehnološkim kapacitetima, omogućiti učinkovito služenje ljudima cijeloga kontinenta.

Nova deklaracija o globalizaciji obiju Amerika usvojena je na summitu u Panama Cityju 1996.

Krovna regulacijska institucija OAS, kao organizacija donosi 1996. godine i plan razvoja svake države članice na summitu u Santa Cruzu (Bolivija) i novu deklaraciju u kojoj stoji:

"Mi, izabrani predstavnici, čelnici država i vlada dviju Amerika, ovom prigodom potvrđujemo svoju odlučnost da poduzmemo odluke i obveze utvrđene Deklaracijom iz Ria de Jenera – gospodarskom i socijalnom aktu.

Potvrđujemo da ljudi imaju pravo na zdrav i produktivan život u skladu s prirodom, pa su ta pitanja od ključne važnosti za održivi razvoj. Naime, strategije razvoja trebale bi uključiti održivost kao najvažniji zahtjev za balansirano, međuovisno i integralno podizanje gospodarskih, socijalnih i ekoloških ciljeva.

Svjescni smo da su potrebe i odgovornost s kojima su danas suočene zemlje vrlo raznolike. Održiv razvoj ne podrazumijeva da će sve zemlje postići isti stupanj razvoja, imati iste sposobnosti niti da će neizbježno moći koristiti isti model kako bi ostvarivale te ciljeve. U svjetlu različitih doprinosa globalnoj zaštiti okoliša, države imaju zajedničke, ali različite odgovornosti u globalnoj borbi za održiv razvoj. Trebamo se truditi da sve zemlje u zapadnoj hemisferi imaju koristi od održiva razvoja, posebice manje razvijene i u svim segmentima našega pučanstva.

Konferencija o održivu razvoju temelj je stvaranja partnerstva i suradnje između država dviju Amerika u njihovu zajedničkom stremljenju prema boljoj kvaliteti života za sve svoje narode, a temeljena je na integriranom i komplementarnom gospodarstvu, socijalnim i ekološkim ciljevima.

U skladu s gore navedenim načelima, naglašavamo sljedeće točke koje se odnose na primjenu Plana djelovanja za održiv rast na području dviju Amerika:

a) Ravnopravan gospodarski rast

Provesti djelotvorne i stalne mjere da bi se osigurala potpora gospodarskim i financijskim sustavima koji promiču rast lokalnih gospodarstava i održiv razvoj u svjetlu veće socijalne pravde za sve naše ljude (AID¹⁹, BCIE²⁰, CACM²¹).

¹⁹

AID – *Agency for International Development* (Agencija za međunarodni razvoj), američka državna ustanova sa sjedištem u Washingtonu koja je osnovala američka vlada 1961. glede pružanja gospodarske pomoći zemljama u razvoju.

²⁰

BCIE – Srednoamerička banka za ekonomsku integraciju (šp. *Banco Centroamericano de Integracion Economica*), regionalna financijska ustanova sa sjedištem u Hondurasu osnovana 1960.

²¹

CACM – srednoameričko zajedničko tržište glede financiranja gospodarskog razvoja i integracije zemalja srednje Amerike.

b) Socijalne dimenzije

Postoji bitna potreba za intenzivnijim naporima za smanjenjem siromaštva i marginalizacije koja je široko nazočna u našim društvima, a to se posebice odnosi na položaj žena i djece. Stoga ćemo, relevantnim mjerama i programima, uključujući i one sadržane u Planu djelovanja, promicati odgovarajuću razinu prehrane, veći stupanj sigurnosti namirnica, ravnopravan i djelotvoran pristup osnovnoj zdravstvenoj zaštiti i izvorima pitke vode, zaopsljavanju i uvjetima stanovanja, a tražit ćemo i načine nadzora onečišćenosti i postizavanja čista okoliša za sve ljude.

c) Zdrav okoliš

Planiranje i donošenje odluka o održivu razvoju zahtijevaju razumijevanje i uvrštavanje problema okoliša, kao i socijalnih i gospodarskih čimbenika. Stoga ćemo u našu politiku uvrštavati pitanja utjecaja na okoliš, strategije, programe i projekte na nacionalnoj razini i u okviru međunarodnih sporazuma, kako bi se štetni čimbenici po ljudski okoliš uočili, spriječili, sveli na minimum ili u potpunosti iskorijenili.

d) Javno sudjelovanje

Među različitim skupinama, organizacijama, gospodarskim granama i pojedincima, uključujući i domorodačke narode, promicat ćemo veće mogućnosti izraza ideja i razmjene informacija i tradicionalnih znanja o održivu razvoju i njihovu aktivnu ulogu u formuliranju, usvajanju i provedbi odluka koje će utjecati na naš život.

e) Razvoj i transfer tehnologija

Razvoj, usavršavanje, prilagodba i primjena ekološki prihvatljive i djelotvorne tehnologije ima odlučujuću ulogu u osiguravanju uvjeta održiva razvoja.

Stoga ćemo se truditi promicati transfer i pristup odgovarajućim tehnologijama koje trebaju biti primijenjene na područje cijele zapadne polutke.

f) Financiranje

Provedba inicijativa utvrđenih Planom djelovanja zahtijeva mobilizaciju izvora financiranja kako bi se izvršile obveze prihvaćene na summitu u Riju. To će se obaviti pomoću inovativnih financijskih mehanizama. U tom smislu ističemo važnost međunarodnih organizacija i financijskih institucija i jake potpore naroda cijele polutke.

g) Jačanje zakonskih okvira

Odnosi među zemljama zapadne polutke, u okvirima takvoga partnerstva za održiv razvoj, temeljit će se na određenim odredbama i načelima međunarodnog zakona. Razmotrit ćemo pozitivne promjene u međunarodnim zakonima o zaštiti okoliša i promicat ćemo reformu i modernizaciju nacionalnih zakona na način da to bude izraz ideje o održivu razvoju. Sukladno tome, potpisujemo Deklaraciju iz Santa Cruza i prihvaćamo Plan djelovanja o održivom razvoju Sjeverne i Južne Amerike na dan 7. prosinca 1996. godine²².

Pod utjecajem Južne Amerike globalizacija se iz tvrde transformira u meku koncepciju, tj. zadržava se koncepcija samostalnosti i posebnosti država i naroda i njihova kultura, ističu se supsidijarnost i socijalno pitanje te održivi razvoj svih.

Vrhunac ove etape zaleta NAFTA-e na ostvarivanju globalizacije cijele američke hemisfere jest izvještaj predsjednika W. J. Clintona iz 1998. u kojem on kaže da mu je "zadovoljstvo predati Studiju o provođenju i učincima Sjevernoameričkog sporazuma o slobodnoj trgovini (NAFTA). Kongres i administracija s pravom mogu biti ponosni ovim povijesnim sporazumom. Naime, ovo izvješće pruža čvrste dokaze da je NAFTA već dokazala svoju vrijednost za SAD tijekom ove tri godine."²³

Međutim, kako to u povijesti uvijek biva, svaki sustav ima svoj tročlani razvoj: nicanje sustava, njegov zalet i krizu u kojoj svaki sustav biva transformiran odnosno reguliran ili sasvim razoren zbog nemogućnosti upravljanja stvarnim tijekovima.

To se potvrdilo i na primjeru NAFTA projekta, jer samo tri godine nakon Clintonova euforičnoga govora Kongresu, NAFTA produbljava svoju unutrašnju krizu, što je kulminiralo najvećom krizom monetarnog sustava u Argentini i gotovo svim južnoameričkim zemljama.

4. Zaključno razmatranje

Kao što ističu gotovo svi poznati teoretičari s ovoga područja, globalizacija se sada našla na velikom raskršću odakle može nastaviti razvoj na tri načina:

1. pokušajima eklektičnog održavanja sustava raznim palijativnim mjerama koje neće moći prevladati naraslu i zaoštrenu krizu
2. pokušajima uspostavljanja regulacijskog poretka ili
3. pokušajima prisilnog održavanja NAFTA-e.

Pokušaji eklektičnog održavanja starog sustava u kojem se nerazvijene zemlje nelagodno osjećaju i otvoreno bore protiv zavedenog neokolonijalističkog poretka imaju najmanje izgleda, jer se diskrepancija između stalnog povećavanja normativnih akata i žestine stvarne krize dotle razvila da unutar starog sustava globalizacije po modelu NAFTA projekta ovi problemi ne mogu tako lako prevladati.

Što se pak tiče pokušaja o prevladavanju unilateralnosti globalizacije još višim modelom totalne regulacije, njega je najbolje formulirao papa Ivan Pavao II. u osam parcijalnih regulacija koja mogu ostvariti ne samo gospodarsku, nego i sve ostale sfere pravednosti bez koje nema mira ni svijeta u cjelini:

- "1. Obrana svetosti ljudskoga života u svim prilikama.
2. Promicanje obitelji kao osnovne stanice društva.

²³

Navedeno prema Sapunar, J.: *NAFTA; Sustav i njegovo značenje u ekonomskoj globalizaciji svijeta* (doktorska disertacija), Zagreb, 2004, str. 82.

3. Uklanjanje siromaštva promicanjem razvoja, smanjenjem dugova i otvorenosti međunarodnoga tržišta.

4. Poštivanje ljudskih prava u svim okolnostima, s osobitom pozornosti na najranjivije kategorije, djecu, žene i izbjeglice.

5. Razoružanje, smanjenje prodaje oružja siromašnima zemljama i učvršćivanje mira po završetku sukoba.

6. Borba protiv velikih bolesti te pristup najsiromašnijih osnovnoj medicinskoj skrbi i lijekovima.

7. Očuvanje okružja i sprečavanje prirodnih katastrofa.

8. Stroga primjena međunarodnoga prava i konvencija." (*Osam Papinih sugestija*, str. 4)²⁴

Slabost je ovoga projekta diskrepancija normativnosti i stvarnosti, pa zato ni on neće moći biti realiziran.

Kako je zaključio predsjednik Bush, zbog toga je jedino ostvariv treći model pokušaj dogovorene globalizacije (NAFTA).

Na osnovi svega toga može se zaključiti da izlaza iz postojeće krize unilateralnog globalizma još nema, odnosno da se on ne nazire, pa se očekuju povijesna rješenja, tj. da dođe do neke povijesne rezultante. Do tada ćemo morati živjeti u prijelomu situacije da se novi svijet još nije rodio, a stari još nije umro.

Literatura

Abot, J., *Unifing North American Business. NAFTA best practice*, Butterworth-Heinemann, Boston, 2002.

Anderson, C.V. (ed.), *NAFTA revised*, Nova Science Publisher, Hauppauge, New York, 2003.

Beck, U., *Politik der Globalisierung*, Edition Zweite Moderne, Suhrkamp, Frankfurt, 1997.

Brown, G.A., *The NAFTA Business Guide*, Concord, 1997.

Brezinski, Z., *Američki izbor – globalna dominacija ili globalno vodstvo*, Politička kultura, Zagreb, 2004.

Brezinski, Z., "Hegemonija novoga tipa (Globalni sustav poretka SAD-a)", u *Globalizacija* (ur. A. Milardović), Pan Liber, Osijek-Zagreb, 1999.

Chomsky, N., *Hegemonija ili opstanak: težnja za globalnom dominacijom*, Ljevak, Zagreb, 2004.

Čehulić, L., *Clinton i novi svjetski poredak*, Politička kultura, Zagreb, 2004.

Mileta, V., *Procesi globalizacije prema napretku ili novoj diferencijaciji*, Zagreb, 2000.

Sapunar, J., *NAFTA – Sustav i njegovo značenje u ekonomskoj globalizaciji svijeta* (disertacija), Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 2003.

Vukadinović, R., "Globalizacija i globalna američka politika", *Politička misao*, br. 1, Zagreb, 1999.

Vukadinović, R., *Politika i diplomacija*, Politička kultura, Zagreb, 2004.

Waters, M., *Globalisation*, London, 1998.

Sporazum NAFTA, službena internet stranica "The NAFTA Secretariat, br. 14", travanj, 2000.

Summary

The basic starting point for the analysis of modern globalism is unilateralism, i.e. a one-sided appraisal of the world, society and the economy in the world. From that thesis, the author derives all the characteristics of Anglo-Saxon globalization such as: unilateralism, neocolonialism and the deepening of the world crisis in the field of the economy, free markets, monetarism, as well as cultures and religious beliefs.